

نیازهای آموزشی مورد نیاز برای توسعه کارآفرینی بخش کشاورزی استان همدان

مهرانگیز رادمهر^۱ و احمد یعقوبی فرانی^۲

^۱ کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی دانشکده کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا همدان ایران

^۲ استادیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشکده کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا همدان ایران

1*nasim.radmehr@yahoo.com

چکیده

آموزش کارآفرینی بر سطح گرایش‌ها، فعالیت‌ها و اشتیاق کارآفرینانه تاثیر می‌گذارد و این امر به نوبه خود بر توسعه کسب و کارهای جدید در اقتصاد موثر است. هدف از انجام این تحقیق شناسایی برنامه‌های آموزشی مورد نیاز در توسعه کارآفرینی بخش کشاورزی استان همدان بوده است. این پژوهش، از نظر شیوه گردآوری داده‌ها از نوع توصیفی-پیمایشی می‌باشد. جامعه آماری این تحقیق را کارآفرینان بخش کشاورزی استان همدان تشکیل داده‌اند. (N= ۱۰۷) برای تعیین حجم نمونه، از روش نمونه‌گیری به صورت تمام شماری استفاده شد. ابزار اصلی تحقیق حاضر پرسشنامه بوده است که با توجه به اهداف و سئوالات تحقیق و نتایج ادبیات تحقیق تدوین گردید. روایی ظاهری و محتوایی ابزار تحقیق با استفاده از دیدگاه‌های افراد صاحب نظر در زمینه کارآفرینی تعیین شد. جهت تعیین پایایی ابزار تحقیق از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است ($\alpha=0.96$). تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده از طریق نرم افزار spss/۱۶ انجام گرفت. نتایج حاصل از اولویت‌بندی نظام‌های حمایتی نشان داد برگزاری دوره‌های کوتاه مدت مهارت آموزی برای کسب قابلیت‌های کارآفرینی توسط صاحبان کسب و کارهای این بخش دارای بالاترین اولویت است و در اولویت‌های بعدی، ایجاد نظام اطلاعاتی مناسب برای دستیابی علاقمندان به اطلاعات فنی در مورد فعالیت‌های کشاورزی، آموزش اصول راه اندازی و اداره شرکت به کارآفرینان بالقوه بخش کشاورزی، آموزش اصول و شیوه های بازاریابی به کارآفرینان و فعالان بخش کشاورزی، اجرای برنامه‌های بازدید از واحدهای موفق کارآفرینی کشاورزی برای کارآفرینان بالقوه این بخش قرار گرفته است.

واژگان کلیدی: کارآفرینی، توسعه کارآفرینی، کارآفرینی کشاورزی، نظام حمایتی،

آموزش کارآفرینی

مقدمه

بی تردید کارآفرینی نقش بسیار کلیدی در توسعه اقتصادی و پایدار همه جوامع دارد. به طوری که امروزه یکی از شاخص های توسعه در کشورهای رو به رشد محسوب می شود. کارآفرینی مهمترین منبع نوآوری، اشتغال زایی و توسعه می باشد. امروزه کارآفرینی به عنوان یک راهبرد در توسعه و شکوفایی و رشد جوامع انسانی به جایگزین بی بدیل تبدیل گشته است که از طریق آن همه عوامل و منابع و امکاناتی که جامعه به صورت خودجوش و از راه قرار گرفتن در یک روند تکاملی در جهت نیل به آرمان های بلند اجتماعی بسیج شده تا منشا بسیاری از آثار و پیامدهای مثبت اقتصادی-اجتماعی شوند (مایر^۱، ۲۰۰۷). کارآفرینی به عنوان یکی از مهمترین محورهای اصلی رشد و توسعه اقتصادی و پایدار منجر به ایجاد شغل، ثروت و درآمد می شو (احمدپوردریانی، صبا، ۱۳۸۴). توسعه کارآفرینی رشد اقتصادی را افزایش می دهد که از طریق آن اثرات مثبتی چون بهبود وضعیت رفاهی مردم، کاهش فقر و افزایش اشتغال در جامعه به وجود می آید (مداح، ۱۳۸۶). کارآفرینی واژه ای است که به عنوان معادل Entrepreneurship مطرح شده و سابقه ای طولانی در فرهنگ ملت ها دارد. لکن مطالعات علمی دو قرن اخیر پیرامون آن، در ابتدا توسط اقتصاددانان و سپس جامعه شناسان آغاز و بعداً در سایر دیسپلین های علمی مانند روانشناسی و تعلیم و تربیت دنبال گردید. بطور اجمال، کارآفرینی فرآیندی است که در آن فرد کارآفرین با توجه به ویژگی های شخصیتی خود آگاهانه در پی حل یک مشکل بوده و با روحیه نوآوری و خلاقیت خود راه حل، ابزار و یا طرحی را ارائه و برای عملی کردن آن با پذیرش ریسک های مربوطه اقدام و نهایتاً تلاش می کند که محصول خود را عرضه و یک جریان جدید را پی ریزی و توسعه دهد. هبسترچ (۱۹۹۰) معتقد است کارآفرینی فرآیند خلق چیزی ارزشمند و متفاوت از طریق اختصاص زمان و تلاش کافی همراه با ریسک مالی، روانی و اجتماعی، همچنین دریافت پاداش های مالی و رضایت شخصی از نتایج حاصله است نتیجه این فرآیند از فعالیت های منظمی حاصل می شود که خلاقیت و نوآوری را با نیازمندی ها و فرصت های بازار پیوند می دهد. کارآفرینی هر نوع عمل نوآورانه و خلاقانه در ایجاد یک کسب و کار، انجام فعالیت های توأم با ریسک، ایجاد واحدهای سازمانی جدید و یا توسعه و نوسازی سازمان های موجود است که از طریق فعالیت های انفرادی و یا تلاش های جمعی افراد صورت می پذیرد (موحدی و یعقوبی، ۱۳۹۱). همچنین بخش کشاورزی یکی از بخش های مهم تولیدی دنیا محسوب می شود، با توجه به پیشرفت های صورت گرفته در جهان امروزی، لزوم توجه به آموزش کشاورزی امری ضروری است. از این رو آموزش کشاورزی یکی از محورهای اساسی جهت توسعه کشاورزی به شمار می رود و اهمیت و نقش به سزایی در توسعه تکنولوژی، تولید ثروت، افزایش دانش و مهارت دانش آموختگان جهت ورود به حرفه کشاورزی دارد، به هر حال همواره از رسالت های اصلی آموزش کشاورزی، توسعه کارآفرینی در بخش کشاورزی است و کارآفرینی یکی از منابع مهم و پایان ناپذیر در جوامع بشری است که باعث ابداع، نوآوری و پرورش افراد و خودزمینه ای برای اشتغال دانش آموختگان و افزایش انگیزه آنان جهت ورود به بازار کار است. بنابراین از وظایف اصلی آموزش کشاورزی در سطوح مختلف کشاورزی، تربیت دانش آموختگان خلاق و کارآفرین است. آموزش و ترویج کارآفرینی یکی از ضرورت های شکوفایی اقتصادی شناخته شده است و می تواند یکی از موثرترین شیوه ها برای تسهیلات انتقال جمعیت آماده به کار، به بازار کار باشد.

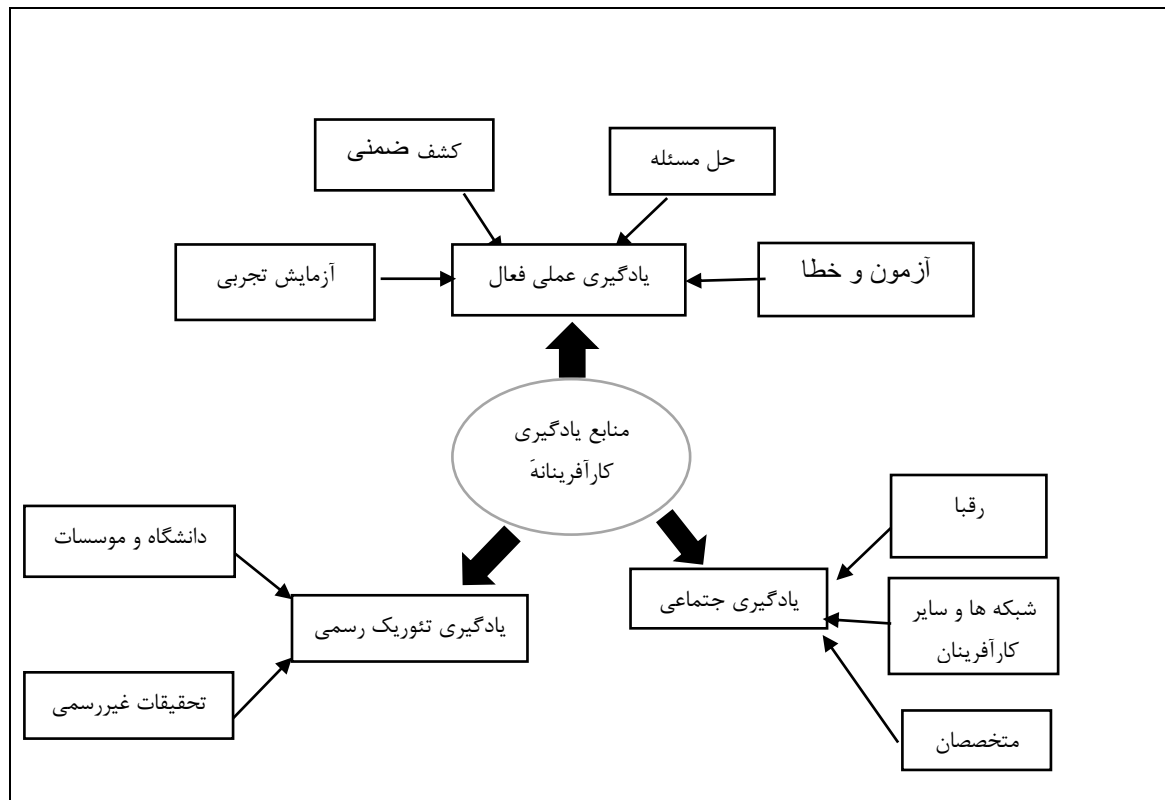
کارآفرینی کشاورزی به معنای شناسایی فرصت ها، تهدیدها و نقاط ضعف و قوت کشاورزی با روش شناسی و سیاست گزینی خاص و جدید برای ایجاد تحول و دگرگونی در کشاورزی است. درحقیقت آموزش و ترویج فرآیند کارآفرینی سیاستی است که به طور مستقیم در کمیّت و کیفیت عرضه در یک جامعه اثر می گذارد. به همین دلیل است که در بسیاری از کشورها به ویژه کشورهای پیشرفته که در آنها مشکلات و موانع برطرف شده اند، دولت ها به شکوفا کردن توان بالقوه مردم پرداخته اند. درواقع با اجرای این سیاست همواره می توان به اهداف گوناگونی مانند شناخت فرصت ها و چگونگی بهره برداری از آنها، روش های جدید علمی-مدیریتی

1. Meyer

و بازرگانی جامه عمل پوشید(زرنگار، ۱۳۸۱). راه اندازی و اداره یک واحد اقتصادی فعال در روستاها، نیازمند آشنایی با طیف وسیعی از دانش ها و مهارت هاست. اغلب افراد از سطح مهارت کمتری در این زمینه برخوردارند. برگزاری دوره های آموزش کارآفرینی و ارائه مشاوره در این زمینه، از سیاست های عمده توسعه کارآفرینی در بخش کشاورزی است (میرک زاده و بهرامی، ۱۳۹۰). یکی از مهمترین راهکارهای توسعه اقتصادی بخش کشاورزی ایجاد اشتغال و مهمترین سازوکار و ابزار آن، کارآفرینی است. در این میان آنچه کارآفرینی را تحریک می بخشد، آموزش کارآفرینی می باشد. در گذشته، افسانه ای شایع بود که کارآفرینان دارای ویژگی ذاتی هستند و ویژگی هایی همچون: ابتکار، روحیه تهاجمی، تحرک، تمایل در به کارگیری ریسک، توان تحلیلی و مهارت در روابط انسانی در افراد از بدو تولد در فرد وجود دارد. بنابراین، فرض اساسی این بود که کارآفرینان از طریق آموزش، پرورش نمی یابند. اما امروزه کارآفرینی به عنوان یک رشته علمی مورد شناسایی قرار گرفته و متقاضیان مستعد بایستی مانند تمامی رشته های علمی دیگر دانش مربوط به آن را کسب نمایند (مقیمی، ۱۳۸۴، ص ۲۱۷). دیوید مک کله لند از اولین روان شناسانی بود که با فرض اینکه کارآفرینان نیاز به توفیق بالایی دارند، دوره های آموزشی متعددی را طراحی کرد تا این نیاز را در افراد تقویت کند، در نتیجه او از آموزش این دوره ها به بازرگانان هندی نتایج مثبتی دریافت کرد (مهرآباد و مهتدی، ۱۳۸۷، ص ۵۹).

آموزش به فعالیت هایی با هدف آسان ساختن یادگیری از سوی آموزشگر طرح ریزی می شود و برکنش متقابل یا تعامل بین آموزشگر و فراگیر استوار است (سیف، ۱۳۷۹). آموزش یک فرایند پویا، مستمر و مقدمه ای آغاز بلوغ فکری و قدرت تفکر است، با آموزش معلومات و مهارت ها به انسان منتقل شده و این امر به افزایش دانش و آگاهی افراد کمک می کند (شهبازی، ۱۳۸۴). آموزش وسیله ای تولید دانایی و توانایی در انسان است و انسانها موتور توسعه و پیشرفت در جامعه محسوب می شوند، جامعه ای که پیشرفت کرد و ثروتمند شد می تواند به توسعه بخش آموزش کمک نماید (زمانی، ۱۳۸۶) و نقش آموزش در ارتقاء و بهبود کیفیت نیروی انسانی و تأثیر اقتصادی آن یعنی افزایش بهره وری و تولید غیرقابل انکار می باشد (شریعت زاده و همکاران، ۱۳۸۵). بررسی آموزش کارآفرینی در جهان حکایت از روند رو به رشد و سریع آن دارد آموزش کشاورزی مهارتی است که باعث افزایش و تغییر در دانش، بینش، مهارت، بهره وری، کاهش هزینه های تولید و ایجاد فرصت های شغلی بیشتر جهت اشتغال افراد در زمینه کشاورزی است (موحد محمدی، ۱۳۸۲). در واقع، آموزش کارآفرینی فعالیتی به شمار می آید که از آن برای انتقال دانش و اطلاعات مورد نیاز برای راه اندازی و اداره کسب و کار استفاده می شود و افزایش، بهبود و توسعه نگرش ها، مهارت ها و توانایی های افراد غیر کارآفرین را در پی خواهد داشت (ذبیحی و مقدسی، ۱۳۸۵). آموزش کارآفرینی بر سطح گرایش ها، فعالیت ها و اشتیاق کارآفرینان تأثیر می گذارد و این امر به نوبه خود بر توسعه کسب و کارهای جدید در اقتصاد موثر است (زالی و همکاران، ۱۳۸۶). در یک تعریف دیگر، آموزش کارآفرینی فرآیندی نظام مند، آگاهانه و هدف گراست که طی آن افراد غیر کارآفرین ولی دارای توان بالقوه به صورتی خلاق تربیت می گردند در واقع آموزش کارآفرینی فعالیتی است که از آن برای انتقال دانش و اطلاعات مورد نیاز جهت کارآفرینی استفاده می شود (شاه حسینی، ۱۳۸۸، ص ۸۳). بنابراین می توان نتیجه گرفت که کارآفرینی قابل یادگیری است و روش های مختلفی برای یادگیری آن وجود دارد.

نمودار شماره (۱) منابع مختلف یادگیری کارآفرینی

آموزش، یکی از جنبه‌های مهم در گسترش کارآفرینی است که مورد توجه ویژه‌ای واقع شده است. با توجه به مطالعات مختلفی که صورت گرفته ثابت شده که ویژگی‌های کارآفرینان اغلب اکتسابی است و نه توارثی و از این رو در حال حاضر آموزش کارآفرینی به یکی از مهم‌ترین و گسترده‌ترین فعالیت‌های دانشگاه‌ها تبدیل شده است.

با ورود جامعه شناسان و روانشناسان به عرصه مطالعات و تحقیقات پیرامون کارآفرینی و کارآفرینان و نتایجی که از این تحقیقات حاصل شده، ضرورت کارآفرینی و توسعه آن (بوژه آموزش کارآفرینی) بیش از پیش مشهود گردید و همین امر موجب افزایش تلاش‌ها برای توسعه کارآفرینی و آموزش آن در دو دهه گذشته شده است. بررسی‌های محققین منتج به پیش‌بینی و طراحی دوره‌های آموزشی کارآفرینی شده است، به طوری که دوره‌های آموزشی کارآفرینی با هدف تربیت افرادی با اعتماد به نفس بالا، فرصت شناس و به طور کلی افرادی که تمایل بیشتری به راه‌اندازی کسب و کارهای مستقل دارند، طراحی شده‌اند. در حقیقت هدف این بوده تا افراد در طی دوران تحصیل، افرادی مؤسس تربیت شوند (کاتن) این افراد شامل پیشگامان در فعالیت‌ها، ماجراجویان، جسوران، مبتکران، فرصت‌طلبان، جاه‌طلبان و ارتقاءجویان می‌باشند (گیب ۲، ۱۹۸۷). این قبیل دوره‌ها به دنبال بهبود انگیزش‌های هم‌چون تمایل به استقلال، فرصت‌جویی، ابتکار، تمایل به مخاطره‌پذیری، تعهد به کار، تمایل به حل مشکلات و لذت بردن از عدم قطعیت و ابهام می‌باشد. باتوجه به ضرورت‌های آموزش کارآفرینی، اولین دوره‌های آموزشی در این زمینه از اواخر سال ۱۹۶۰ در آمریکا شروع شد و در حال حاضر دانشکده‌ها و دانشگاه‌های بسیاری از کشورهای دنیا دوره‌های آموزش کارآفرینی را در برنامه‌های آموزشی خود گنجانده‌اند. مطالعات سطح کلان نیز نشان داده که آموزش دانش و مهارت‌های کارآفرینانه

². Giib

بر افزایش نرخ راه اندازی و رشد بنگاه های اقتصادی اثر مستقیم و مثبت دارد و باعث توسعه ای اقتصادی و بهبود کمی و کیفی بنیانگذاران کسب و کارهای جدید خواهد شد (کلوفستن، ۲۰۰۰، ص ۳۳۷-۴۴؛ فیت، ۲۰۰۱، ص ۱۶۹-۱۵۸).

به طور کلی هدفهای مورد نظر در آموزش کارآفرینی به شرح ذیل می باشد: (سعیدی کیا، ۱۳۸۲).

الف) تحریک انگیزه ها: یکی از اهداف در آموزش و ترویج کارآفرینی تحریک انگیزه ها در افرادی است که دارای خصوصیات کارآفرینانه می باشند. شناخت این افراد از توانایی های خود و آگاهی دادن در این زمینه و برانگیختن آنها از اصلی ترین وظایف آموزش کارآفرینی است. تحریک انگیزه هایی از قبیل: میل به کسب ثروت، توفیق طلبی، استقلال طلبی، تمایل به ساختن چیزی نو، قبول نداشتن شیوه های موجود، قرار نگرفتن فرد در پایگاه اجتماعی که لیاقتش را دارد و نظایر آن موجب می شود که فرد را در مسیر کارآفرین شدن قرار دهد.

ب) پرورش ویژگی ها: چنانکه ذکر شد ویژگی هایی که موجب می گردد فرد کارآفرین شود، توارثی نیست بلکه اکتسابی است.

ابراهیم و سوفانی براساس مطالعات خود چارچوبی مفهومی برای آموزش کارآفرینی ارائه داده اند

نمودار (۲) الگوی فرآیندی آموزش کارآفرینی ابراهیم و سوفانی، ۲۰۰۲

سکستون و کاساراد (۱۹۹۲) در دیدگاهی کلان تر، چهار هدف عمده آموزش کارآفرینی را شامل موارد زیر می دانند: آماده سازی افراد برای کسب مهارت های حرفه ای، افزایش ظرفیت افراد برای یادگیری بیشتر، رشد قابلیت های شخصی افراد، کمک به پیشرفت جامعه. کروگر و لیندهال نیز با مطرح کردن اهمیت فوق العاده فرآیند کارآفرینی حاصل آموزش کارآفرینی است. از سوی دیگر، ورهال، آدرج، توریگ و نکرز هم آموزش کارآفرینی را یکی از عوامل تعیین کننده و تاثیرگذار بر میزان توسعه و گسترش فعالیت های کارآفرینانه در یک کشور قلمداد کرده اند (کیا و نساج، ۱۳۸۶). به طور کلی می توان اهداف مختلف دوره های کارآفرینی را در شش مورد دسته بندی کرد کسب دانش مربوط به کارآفرینی، کسب مهارت در تحلیل فرصت های اقتصادی و ترکیب برنامه های عملیاتی، تعیین و تقویت ظرفیت، استعداد و مهارت کارآفرینی، القای مخاطره پذیری در فنون تحلیلی، توسعه همفکری و حمایت متقابل در جنبه های انحصاری کارآفرینی، تقویت نگرش ها در جهت پذیرش تغییر (جعفری مقدم، ۱۳۸۸). تحقیقات زیادی در خصوص آموزش کارآفرینی و اهمیت آذر بخش کشاورزی انجام شده است که به اختصار به بعضی از آنها اشاره شده است. نوروززاده و محرابی یگانه (۱۳۸۵) در پژوهش خود توسعه کارآفرینی در مراکز آموزش کشاورزی را یکی از روش های کارآمد در افزایش بهره وری منابع انسانی در بخش کشاورزی دانسته اند. حیدری زاده (۱۳۸۲) در تحقیق خود ناهماهنگی بین نیاز بازار کار و مراکز آموزشی را از جمله مشکلات توسعه کارآفرینی می داند.

رین الدز^۳، مارکلی^۴، جان بیلی^۵ هر کدام در تحقیقات خود بر اهمیت آموزش کارآفرینان روستایی به عنوان موثرترین روش برای کمک به افزایش آگاهی و همچنین توسعه کسب و کارهای کوچک اشاره کرده اند (به نقل از سجاسی قیداری، ۱۳۸۸). نتیجه مطالعه ای که توسط (تامپسون^۶، ۲۰۱۰) پیرامون آموزش و توسعه فعالیت کارآفرینانه انجام شد، بیان می دارد که به منظور ارتقاء و توسعه کارآفرینی، رابطه میان کارآفرینی و انواع آموزش نیازمند اصلاح است.

3. Reynolds

4. Markley

5. Bailey

6. Tampson

در کارولینای شمالی آمریکا بر اثر آموزش کارآفرینان روستایی، فعالیت‌های اقتصادی رشد کرده و شغل‌های زیادی ایجاد شده است. در طول یک سال یعنی از ۲۰۰۴ تا ۲۰۰۵ با آموزش ۱۰ جامعه محلی ۴۰۰ نفر مهارت‌های کارآفرینی مورد نظر را دریافت کردند که همگی اینها ۴۹ فعالیت جدید را آغاز کرده و ۷۵ فرصت شغلی را در ۲۲ روستا ایجاد کردند (اسکوت^۷، ۲۰۰۶). شریف‌زاده و همکاران (۱۳۸۹)، در تحقیقی دیگر با عنوان شناسایی و اولویت‌بندی نیازهای حمایتی توسعه‌ی کسب و کارهای کشاورزی (مطالعه موردی: استان گلستان) به نتایج زیر دست یافتند: براساس نتایج تحقیق، دو دسته نیازهای حمایتی (الف) حمایت‌های نهادی (ب) خدمات آموزشی و اطلاعاتی تقسیم‌بندی شده است. در بین حمایت‌های نهادی، پرداخت تسهیلات بانکی، آسان شدن امور اداری، توسعه‌ی زیرساخت‌ها، شفاف‌سازی قوانین و امور حقوقی، واگذاری زمین، پرداخت یارانه، تنظیم بازار و گسترش پوشش بیمه از اولویت بیشتری برخوردار است. در بین حمایت‌های آموزشی و اطلاعاتی، امور و روند اداری مرتبط با راه‌اندازی و مدیریت کسب و کارها، زمینه‌ها و فرصت‌های موجود و آتی کارآفرینی، قوانین و امور حقوقی مرتبط با راه‌اندازی و مدیریت کسب و کار، نوشتن طرح توجیهی، مکان‌یابی، سازه‌ها و تاسیسات کسب و کار و برنامه‌ریزی تولید از بیشترین اولویت برخوردار هستند.

جوهری و کریمی (۱۳۹۱) تحقیقی با عنوان شناسایی بازدارنده توسعه کارآفرینی از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی (مورد مطالعه: دانشکده‌های کشاورزی استان تهران) انجام داده‌اند، نتایج نشان داد که این موانع از شش عامل آموزشی، حمایتی، ارتباطی، نگرشی، سیاست‌گذاری و فرهنگی تشکیل شده‌اند. دیوسالار و نقدی (۱۳۹۱) به این نتیجه رسیدند که بیشترین میزان موفقیت و تاثیرات بالای کارآفرینی روستایی از بعد اجتماعی می‌باشد و در بین عوامل اجتماعی شاخص‌های آموزشی و تجربی در کارآفرینی روستایی بیشترین تاثیر را داشته است.

ارائه آموزش‌های موردنیاز در مراحل مختلف راه‌اندازی، اداره و توسعه کسب و کار، یکی از سیاست‌های حمایتی می‌باشد که با استفاده از رسانه‌ها و به کارگیری روش‌های آموزشی مختلف قابل انجام است. حمایت‌های آموزشی و اطلاعاتی مورد نیاز متقاضیان کارآفرینی شامل موارد زیر می‌باشد، این موارد در واقع محورها و موضوع‌ها یارایه‌ی اطلاعات و آموزش به متقاضیان کارآفرینی و دارندگان کسب و کارهای کشاورزی محسوب می‌شود، امور و روند اداری مرتبط با راه‌اندازی و مدیریت کسب و کارها، زمینه‌ها و فرصت‌های موجود و آتی کارآفرینی و توسعه‌ی کسب و کار، قوانین و امور حقوقی مرتبط با راه‌اندازی و مدیریت کسب و کار، نوشتن طرح توجیه، مکان‌یابی، سازه‌ها و تاسیسات کسب و کار، برنامه‌ریزی امور تولید، تنظیم محیط کشت، تعامل با شرکت‌های خارجی، از استفاده اینترنت و روش‌های ارتباطی، مدیریت انرژی، استفاده از محیط‌های کشت هیدروپونیک و رعایت مسایل زیست محیطی و حفظ منابع طبیعی می‌باشد (شریف‌زاده و همکاران، ۱۳۸۹).

روند رشد کارآفرینی و اثرگذاری آموزش‌های کارآفرینی و به دنبال آن توسعه آموزش‌های تخصصی کارآفرینی نشان می‌دهد که آموزش کارآفرینی نه تنها باعث رشد کمی کارآفرینان شده است، بلکه تحول در نسل‌های کارآفرینی و ارتقای سطح مهارت کارآفرینی را نیز در پی خواهد داشت (هنری و همکاران، ۲۰۰۵). هاوکینز^۸ (۱۹۹۳)، یادآوری نموده است که در ژاپن مراکز اطلاعاتی منطقه‌ای، خدمات رایگان مشاوره‌ای و آموزشی جهت توسعه کسب و کارهای کوچک و متوسط فراهم کرده‌اند. بدون شک آموزش کارآفرینی یکی از ابعاد مهم و ضروری در برنامه‌های ترویج کارآفرینی در جامعه است (گورمن و همکاران^۹، ۱۹۹۷؛ کوریلسکی و وال اشتاد^{۱۰}، ۱۹۹۸). جامیسون^{۱۱} (۱۹۸۴) آموزش کارآفرینی را در سه قسمت شامل آموزش درباره کارآفرینی (افزایش آگاهی نسبت به کارآفرینی)، آموزش برای راه‌اندازی کسب و کار و آموزش در حین کار تقسیم‌بندی می‌کند. در تحقیقی

7. Scott

8. Hawkins

9. Gorman & et al

10. Kurilsky & Walstad

11. Jamieson

دیگر که سکستون و کاساردا^{۱۲} (۱۹۹۲)، انجام دادند نشان داد که آماده سازی افراد برای کسب مهارت های حرفه ای، افزایش ظرفیت افراد برای یادگیری بیشتر، رشد قابلیت های شخصی افراد و کمک به پیشرفت جامعه را از اهداف آموزش کارآفرینی می داند. همچنین امروز ثابت شده است که کارآفرینان از طریق آموزش، پرورش می یابند و در حال حاضر کارآفرینی به عنوان یک رشته علمی مورد شناسایی قرار گرفته است (مقیمی، ۱۳۸۷). یافته های جهان بانی بشاره و همکاران (۲۰۱۱) با عنوان تجزیه و تحلیل راهبردهای توسعه کارآفرینی در تعاونی های کشاورزی بیان می دارد که ارائه تسهیلات مناسب به منظور سرمایه کافی و به انجام رساندن برنامه ها و طرح ها به منظور تحقیق و تولید علم، همکاری با شرکت های موفق در جهت بهبود وضع فعلی آموزشی از مهم ترین راهبردها برای توسعه کارآفرینی در تعاونی های کشاورزی می باشند.

زالی و همکاران (۱۳۸۹) در تحقیقی با عنوان، ارزیابی وضعیت کارآفرینی در ایران براساس نتایج برنامه سال ۲۰۰۸ دیدهبان جهانی کارآفرینی (GEM) تأثیر آموزش کارآفرینی بر قصد کارآفرینانه نیز در برنامه ی ارزیابی GEM مورد توجه واقع شده است در ایران ۸،۵۰ درصد کسانی که قصد کارآفرینی دارند، آموزش داوطلبانه ی کارآفرینی دریافت کرده اند. در حالیکه ۴۶ درصد کسانی که قصد کارآفرینی دارند، آموزش اجباری در زمینه ی راه اندازی کسب و کار دریافت کرده ۳۲،۹ درصد نیز از هیچ آموزشی برخوردار نبوده اند. بنابراین بیشتر کسانی که آموزش داوطلبانه ی کارآفرینی دریافت کرده اند، قصد کارآفرینی دارند. و سپر^{۱۳} با انجام مطالعه ی پیمایشی در میان استادان دانشگاهی آمریکا دریافت که ۹۳ درصد پاسخگویان معتقدند که کارآفرینی قابل آموزش دادن است. هیل^{۱۴} در پژوهش میدانی خود در ۱۵ دانشگاه که مشغول آموزش کارآفرینی بودند، به این نتیجه رسید که این دوره های آموزشی باعث افزایش آگاهی و درک فرآیند آغاز به کار و مدیریت کسب و کارهای جدید شده است. فلمینگ^{۱۵} در پژوهشی که به بررسی اثر بخشی دوره های آموزش کارآفرینی پرداخت، دریافت که این آموزشها منجر به افزایش آگاهی و همچنین تسهیل فرایند کارآفرینانه در فراگیران شده است (هینس، ۱۹۹۶، ص ۱۲). حیدری زاده (۱۳۸۲) در تحقیق خود ناهماهنگی بین نیاز بازار کار و مراکز آموزشی را از جمله مشکلات توسعه کارآفرینی می داند کردنائیچ و همکاران (۱۳۹۲) به این نتیجه رسیدند که تدوین سند ملی توسعه ی کارآفرینی، مهمترین عامل در توسعه ی کارآفرینی و ایجاد مراکز کارآفرینی و خدمات مشاوره ای، ایجاد دانشکده ها و آموزشگاه های کارآفرینی، ایجاد و تقویت پارک های علم و فناوری و مراکز رشد، ایجاد شبکه های حامی کارآفرینی می باشد. با توجه به اهمیت بخش کشاورزی در استان همدان تاثیر آن در ایجاد اشتغال و توسعه ی اقتصادی منطقه، تحقیق حاضر در پی شناسایی و اولویت بندی انواع برنامه های آموزشی و مشاوره ای مورد نیاز برای توسعه کارآفرینی در بخش کشاورزی است تا براساس آن به الگوی حمایتی مناسبی برای بهبود ظرفیت های کارآفرینی در این بخش ارائه نماید. بنابراین شناسایی راهکارهای حمایتی از کارآفرینی در این بخش گامی در جهت بهبود مشکلات بوده و ضرورت می یابد. لذا تحقیق حاضر برای شناسایی برنامه های آموزش کارآفرینی مورد نیاز توسعه کارآفرینی کشاورزی به

- شناسایی ویژگی های فردی و حرفه ای پاسخگویان

- تعیین اولویت بندی برنامه های آموزش کارآفرینی کشاورزی مورد نیاز در بخش کشاورزی استان همدان

- تحلیل عاملی راهکارهای حمایتی به منظور تلخیص داده ها

12. Sexton & Kasarda

13. Vesper

14. Hill

15. Fleming

روش شناسی تحقیق

روش تحقیق به کار رفته در این پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و از نظر جمع آوری داده ها غیرآزمایشی (توصیفی) و از لحاظ نوع روش، همبستگی است. ابزار گردآوری داده ها پرسشنامه، که از متداول ترین ابزار اندازه گیری در تحقیق توصیفی است. جامعه آماری تحقیق حاضر عبارت است از کارآفرینانی که در بخش کشاورزی استان همدان فعالیت دارند بر اساس اطلاعات بدست آمده از اداره جهاد کشاورزی استان همدان تقریباً ۱۴۰ کارآفرین کشاورزی در سطح استان همدان وجود دارد که پرسشنامه در اختیار آنها قرار گرفت در مجموع ۱۰۷ پرسشنامه تکمیل گردید انتخاب نمونه به صورت تمام شماری بوده است. پرسشنامه مورد نظر که با هدف تعیین مهم ترین راه کارهای حمایت مورد نیاز آموزش کارآفرینی کشاورزی در قالب ۲۰ گویه طراحی شده است و برای پاسخگویی به سوالات از مقیاس ترستون استفاده شد به این صورت که از افراد خواسته شد با توجه به اهمیت سوالات از عدد ۱ تا ۱۰ به آنها نمره دهند (۱ کمترین اهمیت و ۱۰ بیشترین اهمیت). برای سنجش اعتبار یا روایی پرسشنامه از نظر اساتید گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه بوعلی سینا همدان کمک گرفته شد و همچنین پایایی این پرسشنامه با استفاده از آلفای کرونباخ محاسبه گردید ($\alpha=0.96$)

تجزیه و تحلیل اطلاعات به دست آمده از طریق نرم افزار SPSS/16 انجام گرفت.

تحلیل و بحث

ویژگی های فردی و حرفه ای پاسخگویان: در بررسی ویژگی های فردی کارآفرینان کشاورزی، نتایج بدست آمده نشان نشان می دهد می دهد که ۸۳،۱ درصد از پاسخگویان مرد بوده و ۱۶،۹ درصد را زنان تشکیل می دادند. بررسی سن پاسخگویان نیز نشان می دهد که به طور متوسط پاسخگویان حدود ۴۴،۴۷ سال سن دارند، که بیشترین فراوانی در طبقه سنی ۴۵ تا ۵۵ سال می باشد (۳۹،۳ درصد). بررسی میزان تحصیلات افراد نیز که ۲۰،۸ درصد پاسخگویان بی سواد هستند و ۹،۳ درصد افراد نیز سواد آنها در حد خواندن و نوشتن بوده است. ۱۳،۱ درصد تحصیلات راهنمایی (سیکل) داشته اند و ۱۵،۹ درصد آنها دیپلم هستند و ۷،۵ درصد آنها مدرک فوق دیپلم دارند. ۲۸ درصد آنها لیسانس و ۶،۵ درصد نیز دارای تحصیلات کارشناسی ارشد و بالاتر هستند. بررسی رشته تحصیلی و گرایش آنها نیز نشان می دهد که ۲۴،۳ درصد پاسخگویان دارای مدرک کارشناسی کشاورزی می باشند. ۲۳،۴ درصد آنها در زمینه محصولات زراعی، ۱۰،۳ درصد آنها در زمینه دامداری فعالیت دارند، ۱۶،۸ درصد در زمینه باغداری، ۱۸،۷ درصد صنایع تبدیلی کشاورزی، ۵،۶ درصد شیلات، ۱۰،۳ درصد زنبورداری و ۱۴،۹ درصد نیز در سایر زمینه های کشاورزی مشغول فعالیت بوده اند. بررسی سابقه کاری پاسخگویان نیز نشان می دهد که به طور متوسط ۱۲،۲۳ سال سابقه کار کشاورزی دارند که بیشترین فراوانی در طبقه ۱۰-۱ سال (۵۷ درصد) سابقه کار در زمینه کشاورزی دارند.

با توجه با یافته های جدول ۱ مهمترین راه کار حمایتی مورد نیاز توسعه آموزش کارآفرینی کشاورزی، برگزاری دوره های کوتاه مدت مهارت آموزی برای کسب قابلیت های کارآفرینی توسط صاحبان کسب و کارهای این بخش دارای بالاترین اولویت است و این در حالی است که تهیه و انتشار مواد آموزشی متنوع (نشریه، کتابچه راهنما، فیلم و ...) در زمینه کسب و کارهای کشاورزی، برگزاری همایش ها و سخنرانی ها برای آشنایی کارآفرینان با شرایط فعالیت در بخش کشاورزی معرفی و تقدیر از کارآفرینان برتر بخش کشاورزی به عنوان کم اهمیت ترین حمایت ها شناسایی شد.

جدول (۱) توزیع فراوانی پاسخگویان بر اساس حمایت‌های آموزشی توسعه کارآفرینی در بخش کشاورزی

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	گویه ها
۱	۰,۲۲۲	۱,۹۳۰	۸,۶۹	برگزاری دوره‌های کوتاه مدت مهارت آموزی برای کسب قابلیت کارآفرینی توسط صاحبان کسب و کارها
۲	۰,۲۴۰	۲,۰۵۷	۸,۵۶	ایجاد نظام اطلاعاتی مناسب برای دستیابی علاقمندان به اطلاعات فنی در مورد فعالیت‌های کشاورزی
۳	۰,۲۴۶	۱,۹۶۴	۷,۹۷	آموزش اصول راه اندازی و اداره شرکت به کارآفرینان بالقوه بخش کشاورزی
۴	۰,۲۶۳	۲,۱۲۹	۸,۰۷	آموزش اصول و شیوه های بازاریابی به کارآفرینان و فعالان بخش کشاورزی
۵	۰,۲۶۸	۲,۱۶۹	۸,۰۷	اجرای برنامه‌های بازدید از واحدهای موفق کارآفرینی کشاورزی برای کارآفرینان بالقوه این بخش
۶	۰,۲۷۰	۲,۰۶۱	۷,۸۱	آموزش مقررات تجاری و مالی به کارآفرینان بخش کشاورزی
۷	۰,۲۷۵	۲,۲۲۵	۸,۰۹	ایجاد مراکز ویژه آموزش کارآفرینی برای آموزش کارآفرینان بالقوه بخش کشاورزی
۸	۰,۲۷۸	۲,۱۹۲	۷,۸۸	تلاش برای بهبود جایگاه و موقعیت بخش کشاورزی در بین کارآفرینان
۹	۰,۲۸۱	۲,۱۶۱	۷,۶۹	توسعه فرصت های آموزشی و یادگیری از طریق شبکه اینترنت برای کارآفرینان بالقوه
۱۰	۰,۲۹۰	۲,۲۶۶	۷,۷۹	ارائه آموزش های مرتبط با نحوه اخذ استاندارد های ویژه محصولات و خدمات کشاورزی به کارآفرینان
۱۱	۰,۲۹۱	۲,۲۴۰	۷,۷۱	آموزش نحوه راه‌اندازی کسب و کار کشاورزی به دانش آموختگان کشاورزی
۱۲	۰,۲۹۳	۲,۳۱۴	۷,۸۸	توسعه ارتباط بین کارآفرینان و فعالان بخش کشاورزی با مراکز تحقیقاتی و دانشگاهی
۱۳	۰,۲۹۸	۲,۲۵۴	۷,۵۶	آموزش روشهای تأمین سرمایه به کارآفرینان نوپای بخش کشاورزی
۱۴	۰,۳۰۵	۲,۳۴۳	۷,۶۶	توسعه فرصت های آموزشی برای کارآفرینان با همکاری دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی
۱۵	۰,۳۰۹	۲,۳۸۳	۷,۷۱	آموزش اصول و نحوه‌ی صادرات محصولات به کارآفرینان کشاورزی
۱۶	۰,۳۱۰	۲,۳۱۶	۷,۴۶	آموزش شیوه های همکاری و توسعه شبکه های ارتباطی به صاحبان کسب و کارهای کشاورزی
۱۷	۰,۳۱۵	۲,۴۲۱	۷,۷۰	الگو سازی از تجارب موفق کارآفرینی در بخش کشاورزی
۱۸	۰,۳۱۷	۲,۴۷۷	۷,۸۱	ارائه خدمات مشاوره مدیریتی به کارآفرینان بخش کشاورزی
۱۹	۰,۳۱۹	۲,۲۸۸	۷,۱۷	تلاش دولت برای کاهش ریسک های پیش روی کارآفرینان بخش کشاورزی
۲۰	۰,۳۲۱	۲,۲۳۱	۸,۱۸	ارائه خدمات مشاوره حقوقی به کارآفرینان بخش کشاورزی
۲۱	۰,۳۴۰	۲,۶۳۳	۷,۷۴	آموزش مربوط به کنترل کیفیت محصولات به کارآفرینان بخش کشاورزی
۲۲	۰,۳۴۹	۲,۵۲۶	۷,۲۲	ارائه خدمات مشاوره بازاریابی به کارآفرینان بخش کشاورزی
۲۳	۰,۳۶۵	۲,۵۵۱	۶,۹۸	تهیه و انتشار مواد آموزشی متنوع (نشریه، کتابچه راهنما، فیلم و ...) در زمینه کسب و کارهای کشاورزی
۲۴	۰,۳۹۵	۲,۷۶۱	۶,۹۸	برگزاری همایش ها و سخنرانی ها برای آشنایی کارآفرینان با شرایط فعالیت در بخش کشاورزی
۲۵	۰,۴۱۴	۲,۵۷۲	۶,۰۲۱	معرفی و تقدیر از کارآفرینان برتر بخش کشاورزی به شیوه های مختلف

تحلیل عاملی راه کارهای آموزشی توسعه کارآفرینی کشاورزی

در بررسی راهکارهای حمایتی از توسعه کارآفرینی در بخش کشاورزی از تحلیل عاملی استفاده گردید. در این راستا و به منظور تشخیص مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی از ضریب KMO (۰,۷۸۸) و آزمون بارتلت استفاده گردید (۱,۳۰۷) سطح معنی داری ۹۹ درصد می‌باشد که حاکی از مناسب بودن همبستگی متغیرهای وارد شده برای تحلیل عاملی است.

مقدار ضریب KMO و آزمون بارتلت مربوط به حمایت آموزشی

KMO	بارتلت	سطح معنی داری
۰/۸۱۴	۱/۴۹۶	۰,۰۰۰

در این قسمت از پژوهش حاضر، برای بالا بردن تفسیر عامل‌ها از روش چرخش وریماکس استفاده شد. هم‌چنین به منظور تعیین تعداد عامل‌ها از معیار مقدار ویژه استفاده گردید. قابل ذکر است که عامل‌های لحاظ شده دارای مقدار ویژه بزرگتر از یک هستند. بر این اساس در مجموع پنج عامل استخراج گردید که این عوامل ۵۷,۶۷۸ درصد از واریانس کل متغیرها را تبیین کردند.

جدول (۲) عوامل استخراج شده همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد تجمعی آن‌ها

ردیف	عاملها	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	فراوانی تجمعی درصد واریانس
۱	اول	۴,۱۴۳	۱۶,۵۳۸	۱۶,۵۳۸
۲	دوم	۳,۵۶۶	۱۴,۲۶۵	۳۰,۸۰۳
۳	سوم	۳,۵۰۵	۱۴,۰۱۹	۴۴,۸۲۱
۴	چهارم	۱,۷۷۸	۷,۱۱۱	۵۱,۹۳۲
۵	پنجم	۱,۵۴۸	۶,۱۹۲	۵۷,۶۷۸

نتایج حاصل از تحلیل عاملی حمایت‌های آموزشی نشان می‌دهد که ۵ عامل کلیدی مهمترین حمایت‌های آموزشی و مشاوره‌ای از توسعه کارآفرینی کشاورزی را تبیین نمود که شامل: آموزش فنی تخصصی، تعامل با مراکز دانشگاهی و شبکه‌های مجازی، خدمات مشاوره‌ای، تامین فرصت یادگیری و اطلاع‌رسانی و آموزش راه‌اندازی کسب و کار را شامل شد. یکی از مشکلات رشد کارآفرینی کشاورزی پائین بودن سطح دانش و اطلاعات تخصصی کشاورزان است، بدین منظور جهت هموار کردن راه توسعه و شکوفائی کارآفرینی کشاورزی، توسل به آموزش به عنوان یکی از اصول کارآفرینی، اقدامی ضروری و لازم است. مهم ترین چالش برای توسعه فعالیت‌های کارآفرینی ایجاد فرهنگ یادگیری مداوم است که به معنای به روز کردن مداوم مهارت‌ها و دانش‌ها به ویژه در زمینه امور تجاری و آموزش‌های کارآفرینی است. مبتنی بر این فرهنگ، افراد نبایستی به سطوح دانش فعلی خود بسنده کنند. آموزش کارآفرینی سیاستی است که به طور مستقیم بر کمیت و کیفیت عرضه کارآفرین در یک جامعه اثر می‌گذارد، به همین دلیل است که در بسیاری از کشورها به ویژه در کشورهای پیشرفته که تاحد امکان موانع و مشکلات برطرف شده‌اند و دولت‌ها به شکوفا کردن توان بالقوه مردم پرداخته‌اند. دانشگاه به‌عنوان یکی از منابع اصلی برای تولید و معرفی ایده‌ها و تکنولوژی جدید محسوب می‌شود بنابراین برای کاربردی ساختن ایده‌ها و ایجاد درآمد بایستی همواره با کارآفرینان در ارتباط باشد ارتباط باعث آشنایی بیشتر دانشگاهیان با مسائل اقتصادی، مدیریت مالی و نیازهای بازار می‌شود همچنین شبکه‌های مجازی باعث اتصال تعداد زیادی از کارآفرینان و تامین‌کنندگان، مشتریان و فروشندگان می‌شود که موجب یکپارچگی اطلاعات، انطباق پذیر محصول با نیازها، حذف مرزهای جغرافیایی، کاهش محدودیت زمانی و کاهش هزینه‌ها می‌شود. نتایج بدست آمده از این تحقیق با عمده‌ترین اقداماتی که در کشورهای موفق در زمینه توسعه کارآفرینی در کشاورزی انجام شده همگراست و با نتایج محققانی همچون مقصودی و همکاران (۱۳۸۷)؛ دانایی‌فرد و همکاران (۱۳۸۶) احمدپورداریانی و همکاران (۱۳۸۹)؛ آقایی و زالی (۱۳۸۹)؛ کردناییچ و همکاران (۱۳۹۱)؛ لسکو، (۲۰۰۳)؛ جسی (۲۰۰۷)؛ مقصودی و همکاران (۱۳۸۷)؛ فلاح جلودار و همکاران (۱۳۸۶)؛ الیس (۲۰۰۳)؛ جک (۲۰۰۰)؛ سرترا (۲۰۰۵)؛ مختارنیا و پورآتشی (۲۰۰۹)؛ دیوسالار و نقدی (۱۳۹۱)؛ جوهری و کریمی (۱۳۹۱)؛ مک الوی (۲۰۰۵)؛ (نینگولن، ۲۰۰۳)؛ مستوفی‌زاده و همکاران (۱۳۸۸)؛ احمدپورداریانی و همکاران (۱۳۹۰)؛ گزارون و سینیدی (۱۹۹۴)؛ ابراهیم و سوفانی (۲۰۰۲)؛ کالت (۲۰۰۵) هم‌خوانی دارد.

جدول (۳) متغیرهای مربوط به هر یک از عوامل، میزان ضرایب بدست آمده از ماتریس دوران یافته

میزان ضرایب	گویه ها	نام عامل
۰,۷۹۲ ۰,۷۳۸ ۰,۸۰۲ ۰,۵۰۲ ۰,۶۳۰ ۰,۵۲۴	آموزش مربوط به کنترل کیفیت محصولات به کارآفرینان بخش کشاورزی آموزش اصول راه اندازی و اداره شرکت به کارآفرینان بالقوه بخش کشاورزی آموزش اصول و شیوه های بازاریابی به کارآفرینان و فعالان بخش کشاورزی آموزش روشهای تأمین سرمایه به کارآفرینان نوپای بخش کشاورزی آموزش مقررات تجاری و مالی به کارآفرینان بخش کشاورزی آموزش شیوه های همکاری و توسعه شبکه های ارتباطی به صاحبان کسب و کارهای کشاورزی	آموزش فنی و مالی
۰,۶۳۶ ۰,۷۱۰ ۰,۵۸۰ ۰,۶۴۵ ۰,۵۹۸ ۰,۶۸۹	تهیه و انتشار مواد آموزشی متنوع (نشریه، کتابچه راهنما، فیلم و...) در زمینه کسب و کارهای کشاورزی توسعه فرصت های آموزشی برای کارآفرینان با همکاری دانشگاه ها و مراکز آموزشی برگزاری دوره های کوتاه مدت مهارت آموزی برای کسب قابلیت کارآفرینی توسط صاحبان کسب و کارها توسعه فرصت های آموزشی و یادگیری از طریق شبکه اینترنت برای کارآفرینان بالقوه ارائه خدمات مشاوره حقوقی به کارآفرینان بخش کشاورزی توسعه ارتباط بین کارآفرینان و فعالان بخش کشاورزی با مراکز تحقیقاتی و دانشگاهی	اطلاع رسانی و به روز شدن
۰,۵۰۷ ۰,۶۷۷ ۰,۶۳۷ ۰,۵۲۴ ۰,۷۱۲ ۰,۶۳۴	آموزش اصول و نحوه صادرات محصولات به کارآفرینان کشاورزی برگزاری همایش ها و سخنرانی ها برای آشنایی کارآفرینان با شرایط فعالیت در بخش کشاورزی اجرای برنامه های بازدید از واحدهای موفق کارآفرینی کشاورزی برای کارآفرینان بالقوه این بخش ارائه خدمات مشاوره مدیریتی به کارآفرینان بخش کشاورزی ارائه خدمات مشاوره بازاریابی به کارآفرینان بخش کشاورزی	راهکارهای بعد از راه اندازی واحد کارآفرینی
۰,۶۳۶ ۰,۷۱۲ ۰,۶۳۴	ایجاد مراکز ویژه آموزش کارآفرینی برای آموزش کارآفرینان بالقوه بخش کشاورزی ایجاد نظام اطلاعاتی مناسب برای دستیابی علاقمندان به اطلاعات فنی در مورد فعالیت های کشاورزی تلاش برای بهبود جایگاه و موقعیت بخش کشاورزی در بین کارآفرینان	راهکار ایجاد نهاد آموزشی و مشاوره ای کارآفرینی
۰,۵۵۵ ۰,۶۱۵	آموزش نحوه راه اندازی کسب و کار کشاورزی به دانش آموختگان کشاورزی تلاش دولت برای کاهش ریسک های پیش روی کارآفرینان بخش کشاورزی	آموزش ریسک پذیری

باتوجه به نتایج بدست آمده می توان پیشنهادات زیر را به منظور بهبود فرایند توسعه کارآفرینی کشاورزی ارائه داد. گسترش سطح آگاهی و دانش کارآفرینی از طریق ایجاد سامانه های اطلاعاتی به منظور آگاه سازی و برگزاری دوره های علمی و عملی کشاورزی باتوجه به نوع گرایش به صورت منطقه ای و همچنین تربیت مدرسان و مربیان در مراکز آموزشی وابسته به وزارت تعاون و جهاد کشاورزی در زمینه کارآفرینی.

حمایت از اجرا و پیاده سازی طرح های کارآفرینی در قالب واحدهای کارآفرینی توسط افراد پیشرو و کارآفرینان مستقل به منظور تشویق آنها به مشارکت در راه اندازی کسب و کارهای کشاورزی

- تاسیس شرکتهای مشاوره ای کارآفرینی در مناطق مختلف کشور که خدمات مشاوره ای، آموزشی، تحقیقی و ترویجی را به کارآفرینان ارائه دهد. این شرکتهای ارتباط تنگاتنگی با اتحادیه ها، اتاق های تعاون و تعاونی های کارآفرین برقرار می نماید و با نظر این شرکتهای تسهیلات و اعتبارات در اختیار تعاونی ها قرار گیرد. همچنین این شرکتهای خدمات تحقیقی را به صورت منطقه ای انجام دهند.

- در کوتاه مدت تهیه بین راهکار برای توسعه کارآفرین گسترش آموزش بصورت برگزاری دوره های علمی و عملی است که با حمایت های صورت گرفته از سوی دولت و نظارت و ارزیابی، می تواند مثر ثمر باشد ولی در بلندمدت به منظور توسعه کارآفرینی

بایستی نظام آموزش کشور یک برنامه ملی و جامع برای کارآفرینی تدوین نمایند و قوانین و مقررات شفافیت بیشتر و تداخل کمتری پیدا کند، بدین منظور پیشنهاد می‌گردد یک گروه کاری در وزارت تعاون قوانین و مقررات مناسب را تدوین نمایند و با انعقاد پیمانهای با وزارت علوم و آموزش و پرورش تحول و استقرار نظام ملی آموزش کارآفرینی ایجاد گردد.

- در تحقیقات صورت گرفته مشخص گردید که حمایت از طرحهای کارآفرینانه یک از مهمترین عوامل توسعه کارآفرینی است ولی مفهوم بسیار گسترده و وسیع است پیشنهاد می‌گردد حمایت‌های صورت گرفته توسط دولت، وزارت تعاون و سایر موسسات تهیه شده و به صورت کتابچه‌ای چاپ و منتشر شود و در اختیار کارآفرینان قرار گیرد. تا کارآفرینان از زمینه‌های حمایت آگاهی یافته و تشویق به فعالیت شوند

- پیشنهاد می‌گردد که کارآفرینان موفق بخش کشاورزی با انعقاد قراردادهایی و با حمایت دولت اقدام به ارائه مشاوره و خدمت به سایر کارآفرینان به منظور گسترش کارآفرینی کنند. همچنین پیشنهاد می‌گردد که کارآفرینان با تشکیل یک انجمن تجربیات خود را در اختیار همدیگر قرار دهند.

- پیشنهاد می‌گردد کتابچه به منظور ارائه اطلاعات در زمینه مقررات، دستورالعمل‌ها و برنامه حمایتی تنظیم گردید، که هدف از آن یکپارچه‌سازی و سطح‌بندی دستورالعمل‌ها باشد و به صورت یک کتابچه مرجع در اختیار تعاونی‌ها، کارآفرینان قرار گیرد

منابع

۱. ابراهیمی، سعید، کارنامه، حسن، نصوحی، مرتضی و محمودی، محمود (۱۳۸۵)، دانشگاه‌های کارآفرین آموزشهای مورد نیاز کارآفرینان، مجموعه مقالات اولین همایش ملی مدیریت کارآفرینی، تهران
۲. احمد پور، محمود، (۱۳۸۰)، کارآفرینی، تعاریف، نظریات و الگوها. تهران: شرکت پردیس، ۵۷.
۳. احمدپور داریانی، محمود و مقیمی محمد، ۱۳۸۰، نقش آموزش کارآفرینی در بهبود دانش صاحبان کسب و کار کوچک، تدبیر شماره ۱۱۳.
۴. احمدپور داریانی، محمود (۱۳۸۳) کارآفرینی یک دقیقه‌ای در هزار نکته کارآفرینی، تهران: موسسه فرهنگی و انتشاراتی محراب قلم
۵. جوهری، هادی، کریمی، آصف، (۱۳۹۱)، شناسایی بازدارنده توسعه کارآفرینی از دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی (مورد مطالعه: دانشکده‌های کشاورزی استان تهران)، مجله توسعه کارآفرینی، دوره ۶، شماره ۴، صص ۱۶۷-۱۵۱.
۶. حیدرزاده، مجید (۱۳۸۲)، وضعیت اشتغال اعضای نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی استان کرمان در راستای بازنگری برنامه‌ریزی آموزشی، فصلنامه نظام مهندسی کشاورزی و منابع طبیعی، شماره ۲، ۱۳۸۴
۷. ذبیحی، محمدرضا و مقدسی، علیرضا (۱۳۸۵)، کارآفرینی از تئوری تا عمل، مشهد: نشر جهان فردا.
۸. زالی، محمدرضا رضوی، سید مصطفی، یداللهی فارسی، جهانگیر و کردنائیج، اسدالله (۱۳۸۹)، ارزیابی وضعیت کارآفرینی در ایران، چاپ اول، تهران: انتشارات موسسه کار و تأمین اجتماعی.
۹. سجاسی قیداری، حمداله، پالوج، مجتبی، افتخاری، عبدالرضا رکن الدین، صادقلو، طاهره، (۱۳۸۸)، ارائه راهبردهای توسعه کارآفرینی کشاورزی در مناطق روستایی با استفاده از روش‌های تحلیل چند متغیره SWOT و MCDA"، مجله اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال ۱۹، شماره ۷۴، صص ۱۸۰-۱۴۹.
۱۰. سعیدی کیا، مهدی. (۱۳۸۲). «آشنایی با کارآفرینی». انتشارات نشر سپاس.
۱۱. سعیدی مهرآباد، محمد، مهتدی، محمد مهدی (۱۳۸۷)، تاثیر آموزش کارآفرینی بر توسعه رفتارهای کارآفرینانه (مطالعه موردی: آموزش‌های کارآفرینی وزارت کار و امور اجتماعی)، توسعه کارآفرینی، سال اول، شماره دوم، صص ۷۳-۵۷.
۱۲. سیف، علی اکبر. (۱۳۷۹) روانشناسی پرورشی، چاپ سوم، تهران: انتشارات آگاه.

۱۳. شاه حسینی، علی، (۱۳۸۸)، کارآفرینی در عمل، تهران نشر آبیژ.
۱۴. شریف زاده، ابوالقاسم، محبوبی، محمدرضا و عربیون، ابوالقاسم، (۱۳۸۸)، "تبیین مولفه های توسعه کسب و کارهای کشاورزی در استان گلستان، توسعه کارآفرینی، سال اول، شماره چهارم، صص ۸۵-۱۱۲.
۱۵. شهبازی، اسماعیل، علی بیگی، امیرحسین، (۱۳۸۵)، تحلیل توقعات و انتظارات مدیران و کارفرمایان بخش کشاورزی از دانش آموختگان سطوح مختلف نظام آموزش کشاورزی، همایش شناسایی توانمندی ها، موانع و راهکارهای اشتغال فارغ التحصیلان دانشگاهی، دانشگاه آزاد مشهد.
۱۶. حسینی خواه، علیرضا، سلیمی، جمال و رستگار، احمد (۱۳۸۵)، آیا میتوان کارآفرینی را آموزش داد؟ مجموعه مقالات اولین همایش ملی مدیریت کارآفرینی، تهران.
۱۷. جعفری مقدم، سعید؛ (۱۳۸۸)، موانع آموزش کارآفرینی در دانشگاهها، پژوهشنامه (۴۳) الزامات توسعه فرهنگ کارآفرینی، پژوهشکده تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام، صفحات ۱۳۵-۸۷، تهران.
۱۸. کردنائیچ، اسدالله، زالی، محمدرضا و بهامین، ماجد، (۱۳۹۲) راهکارهای ساختاری توسعه کارآفرینی در ایران، توسعه کارآفرینی، دور هشتادم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۲، صص ۹۵-۱۱۴
۱۹. کیا، محمد، نساج، سعیده (۱۳۸۶)، روشهای تدریس کارآفرینی، سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی، تهران.
۲۰. مشدی، ع. (۱۳۹۰)، مفاهیم، چالشها، بررسی موانع کارآفرینی در ایران و ارائه پیشنهادات راهبردی. قابل دسترسی در: <http://ttmnews.blogfa.com/post256>
۲۱. معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال. (۱۳۸۶). طرح توسعه روستایی، با زمینه افزایش بهره وری منابع موجود از طریق کارآفرینی و اشتغال. نسخه نه. نشر: دفتر توسعه امور کارآفرینان.
۲۲. میرک زاده، علی اصغر، بهرامی، مجید، (۱۳۹۰)، لزوم توجه به کارآفرینی اجتماعی بعنوان بستر پایداری در اجتماعات روستایی، مجله کار و جامعه، شماره ۱۳۴، مردادماه ۱۳۹۰، صص ۴۷-۳۹.
۲۳. نوروززاده، ر. و م. مهرابی یگانه (۱۳۸۵). مراکز آموزش عالی علمی کاربردی کارآفرین با تأکید بر بخش کشاورزی، فصلنامه آموزش و سازندگی وزارت جهاد کشاورزی، شماره ۱، بهار ۸۵.
24. David Urbano, Marinés Aponte & Nuria Toledano (2008), "Doctoral education in entrepreneurship: a European case study", Journal of Small Business and Enterpris Development, Vol 15, NO.2.
25. Henry, C., Hill F., Leitch C. (2005). Entrepreneurship education and training: can entrepreneurship be taught? Part I Education + Training Vol. 47 No. 3, pp. 158-169
26. Hisrich, Robert and peters, Michael. P. (2002). "Entrepreneurship". Fifth edition, McGraw-Hill, Toronto
27. Hynes, Briga (1996). Entrepreneurship education and training: introducing entrepreneurship into non-business disciplines Journal of European Industrial Training, Vol. 20 No. 8, pp. 10-17.
28. Ibrahim, A.B. Soufani K. (2002). Entrepreneurship Education and Training in Canada: A critical assessment? Part I Education + Training Vol. 44, No.8/9, pp. 421- 430
29. Jack, S.L. (2000), teaching the Entrepreneurial art, Unpublished Thesis;
30. Meyer, D (2007), the effect of immigration on native self employment. Journal of labor economies 21, pp 400-405;
31. Scott, M.G. & Twomey, D.F. (1998). The long-term supply of entrepreneurs: Student's career aspirations in relation to entrepreneurship. Journal of Small Business Management, 26(4), 5-13.
32. Sexton, Donald and Kasarda John (1992). Entrepreneurship, PWS – Kent Publishing Co.
33. Solomon, G.T. & Fernald, L.W., Jr. (1991). Trends in small business management and entrepreneurship education in the United States. Entrepreneurship Theory and Practice, 15, 25-39.

Educational Needs for Entrepreneurship Development in the Agricultural Sector of Hamadan Province

Mehrangiz Radmehr¹ and Ahmad Yaghoubi Farani²

1MA in Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Bu-Ali Sina University, Hamadan, Iran

2 Assistant Professor of Agricultural Extension and Education, Faculty of Agriculture, Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran

1 *nasim.radmehr@yahoo.com

Abstract

The main purpose of this study was review of educational programs for entrepreneurship development of the agricultural sector in Hamedan province. The target population consisted of agricultural entrepreneurs Hamedan County. To determine the sample size, the sampling method was used as the whole number (N=107). This study was conducted using a survey method; the validity of question naire research was confirmed to experts also to determine thirdly ability was used from Cranach's alpha coefficient ($\alpha = 0.96$). In order to analyze was used the data collected from the frequency, mean, standard deviation, coefficient of variation, coefficient of variation and factor analysis. The results of the support systems that prioritize short-term training courses for business entrepreneurship capabilities by business own resist with the highest priority and the next priority is to create the appropriate information for those interested in technical information about agriculture, Training of potential entrepreneurs to set up and manage the company's agricultural sector, Teaching and marketing practices and practices of entrepreneurs and activists in agriculture, Of successful entrepreneurship have implemented visit it is reserved for potential entrepreneurs.

Keywords: Entrepreneurship, entrepreneurship development, agricultural entrepreneurship, support system, entrepreneurship education